

hububat üretiminin diğer ürünler içerisinde öne çıktığı görülmektedir. Toplam vergi içerisinde hububat üretiminden alınan vergi 1526'da % 43,58, 1563'te ise % 54,5 oranında gerçekleşmiştir.

Tablo VI: 1563 Yılında Buğday-Arpa Üretiminin Nâhiyelere Göre Dağılımı

Nâhiye	Buğday				Arpa			
	Öşür /akçe	Öşür /Kile	Gerçek üretim/kile	Kg	Öşür /akçe	Öşür /Kile	Gerçek üretim/kile	Kg
Güvercinlik	83176	8317	66536	1703321	39074	5582	44656	1143193
Tekak	20221	2022	16176	414105	8858	1265	10123	259159
Kargılık	29766	2976	23808	609484	14110	2015	16125	412818
TOPLAM	133163	13315	106520	2726910	62042	8862	70904	1815170

Güvercinlik Kazâsı'nda üretimi yapılan bir diğer ürün ise, öşr-i erzen başlığı altında vergi tahsil edilen darıdır. 1526'da sadece Güvercinlik nâhiyesinde üretilen erzenden 1852 akçe öşür alınırken 1563'te ise, Güvercinlik'ten 2050, Tekak'tan 8827, Kargılık nâhiyesinden ise 8370 akçe olmak üzere toplam 19247 akçe öşür alınmıştır. Bir önceki tahrire göre darı üretiminin 1563'te on kat gibi büyük bir artış gösterdiği görülmektedir. Bunda bu ürünün hem insan gıdası olarak hem de hayvan yemi olarak kullanılmasının etkisi olduğu düşünülebilir.

Penbe olarak kaydedilen pamuk üretiminin her iki tarihte de önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu üründen 1526'da Güvercinlik'ten 6649, Tekak'tan 2225, Kargılık'tan ise 7000 olmak üzere toplam 15874 akçe öşür tahsil edilmiş iken, 1563'te Güvercinlik'ten 7912, Tekak'tan 2931, Kargılık'tan ise 4216, toplam 15059 akçe öşür alınmıştır. Buna göre pamuk üretiminde belirgin bir artış veya eksilmenin olmadığı anlaşılmaktadır.

Tahrir defterlerine öşr-i simsim veya resm-i simsim olarak yazılan susamın, 1526'da yılında sadece Kargılık nâhiyesinde üretimi yapılmış ve bu üretimden 8414 akçe öşür alınmıştır. 1563'te ise kazâ dahilindeki Güvercinlik, Kargılık ve Tekak nâhiyelerinde çok az ziraatı yapılarak toplam 444 akçe öşür alınmıştır⁴².

s.87,93; Alâaddin Aköz, *XVI. Asırda Karaman Kazâsı*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya 1992, s.173-174; Mehmet Taştamir, *XVI. Yüzyılda Adıyaman (Behînsi, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kâbita) Sosyal ve İktisadî Tarihi*, Ankara 1999, s.136-137, 156,173,196; Nilüfer Bayatlı, *XVI. Yüzyılda Musul Eyaleti*, Ankara 1999, s.175.; Mübahat S. Kütükoğlu, *XVI. Asırda Tanas Kazâsının Sosyal ve İktisadî Yapısı*, İstanbul 2002, s.154; Doğan Yörük, *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Konya 2005, s. 156-164.

⁴² Susam üretiminin 1563'te nâhiyelere göre dağılımı şu şekilde olmuştur. Güvercinlik 10, Tekak 104 ve Kargılık 330 akçe.

Bu durumda bölgedeki susam üretiminde çok büyük bir düşüş olduğu görülmektedir. Bu düşüşün sebepleri hakkında bilgiye sahip olmamakla birlikte, ürünün kar sağlamaması veya üretim şartlarının müsait olmaması akla gelen ihtimallerdendir.

Kazâdaki meyve sebze üretimi ve bağcılık, her iki tarihte de yapılmakta olup, alınan vergiler bazen öşr-i bostan, resm-i bostan, öşr-i piyaz, resm-i piyaz şeklinde ayrı ayrı yazılırken bazen de resm-i bostan ve piyaz, öşr-i eşcar-ı cevz, öşr-i meyve ve cevz olarak birlikte kaydedilmiştir. Bağcılıktan alınan vergi 1526'da öşr-i bağ, 1563'te ise harac-ı bağat olarak kaydedilmiştir.

Tablo VII: Meyve ve Sebze Üretiminin Nâhiyelere Göre Dağılımı (1526-1563)

Nahiyeler	1526				1563		
	Öşr-i bostan	Öşr-i piyaz	Eşcar	Ö. bağ	R. bostan ve piyaz	Ö.Eşcâr-ı meyve cevz	Harac-ı bağat
Güvercinlik	385	70	35	0	1570	793	501
Tekak	0	50	100	10	308	348	860
Kargılık	150	25	150	100	0	45	100
Toplam	535	145	285	110	1878	1186	1461

Meyve, sebze, bostan ve bağcılıktan alınan öşür miktarı 1526'da toplam 1075 akçe iken, 1563'te miktar % 320'lik bir artışla 4524 akçeye çıkmıştır.

Çeltik üretimi, nâhiye genelinde her iki tarihte de önemli bir yere sahiptir. Dulkadirîler, Osmanlı yönetimi altına girmeden önce de çeltik üretimi ile uğraşmışlar, Osmanlı idâresi altında da bu uğraşlarına devam etmişlerdir⁴³. Osmanlı Devleti çeltik üretimi üzerine hassasiyetle eğilmekte, ürün kalitesini düşürmemek için tohumu bizzat kendisi vermektedir. Çeltik üretiminin zor olmasından dolayı Osmanlı Devleti, bazı vergi muafiyetleri de⁴⁴ getirmiştir⁴⁵.

1526 yılında Bengilü⁴⁶ ve Çağırğan⁴⁷ nehirlerinde 13 kıtada ve 108 nefer

⁴³ Halil İnalçık, "Rice Cultivation and the *Çeltükci-Re'âyâ* System in the Ottoman Empire", *Turcica*, S.14, Paris 1982, s.104.

⁴⁴ ...ve *enhâr-ı mezburere hizmet eden kimeseler hizmetleri mukâbelesinde avârtz-ı divâniyyeden ve tekâlîf-i örfiyyeden ve resm-i bâneden ve resm-i ganemden muâf ve müsellemler olalar deyn fermân olunmağın...* Ahmet Akgündüz, "Uzeyr Sancağı Kanunnâmesi", *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukûkî Tablîlleri*, VII, İstanbul 1994, s. 211.

⁴⁵ Şinasi Altundağ, "Osmanlı İmparatorluğunun Vergi Sistemi Hakkında Kısa Bir Araştırma", *AÜ DTCFD V/2*, Ankara 1947, s.193; Zeki Arıkan, "XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu'da Çeltik Üretimi", *V. Milletlerarası Türkîye Sosyal ve İktisat Tarihi Tebliğler*, (İstanbul 21-25 Ağustos 1989) Ankara 1990, s.477-481, Feridun Emecen, "Çeltik", *DİA*, VIII, İstanbul 1993, s.265-266; Y. Kurt, "Adana Üzerine Bir Araştırma", s.199-200.

⁴⁶ BA TD 998, s.419.

⁴⁷ BA TD 998, s.421.

kürekçi ile yapılan çeltik üretiminin Güvercinlik nâhiyesinde toplam 113758 akçe öşür ile önemli bir yerinin olduğu⁴⁸, 1563'te de bir önceki tarihe göre önemli bir düşüş olmasına rağmen kazânın önemli gelir kaynaklarından birisini hâlâ bu ürünün oluşturduğu görülür. Kazâ genelindeki Ocakçı, Donuzluk, Delmece, Büker, Göynücek ve Bademlüce nehirlerinde ziraatı yapılan ve 21.5 kantarlık tohum ekilen çeltik nehirlerinden 23699 akçe öşür alınmıştır.

C- Hayvancılık ve Arıcılık

Küçükbaş hayvanlardan alınan vergiye *resm-i ganem* veya *âdet-i ağnâm* denilir. Bu vergi koyun veya keçi yavruladıktan sonra Nisan veya Mayıs aylarında alınır ve kuzulu koyun kuzusu ile beraber sayılır⁴⁹. Güvercinlik kazâsında resm-i ganem, iki koyuna bir akçe ve bir kuzulu koyuna bir akçe şeklinde alınmaktadır⁵⁰. 1526'da Güvercinlik ve diğer nâhiyelerden resm-i ganem'den 15475 akçe alınırken, 1563'te ise büyük bir düşüş meydana gelmiş ve 2630 akçe ancak toplanmıştır. Ganem vergisinin bu kadar düşmesinde 1526'da geçim kaynakları tamamen hayvancılık olan yöre insanının yerleşik hayata geçmesi ve buna mukabil hayvancılığı büyük oranda bırakarak tarımla uğraşmayı tercih etmesi etkili olmuştur diyebiliriz. Hayvancılıkla ilgili diğer vergiler ise resm-i yaylak, ağıl, kışlak, yatak ve koru'dur. Bütün bu vergi gruplarından 1526'da 675, 1563'te ise 4910 akçe vergi toplanmıştır. Bu vergilerin bir önceki tahrire göre artması, kaza sınırlarına dışardan gelen sürü sayısının artmasıyla izah edilebilir. Hayvancılıktan alınan resm-i ganem vergisinden kazâda ne kadar küçükbaş hayvan olduğu da öğrenilebilir. Tablo VIII'de de görüldüğü gibi, Güvercinlik'te 1526 yılında 30950 olan hayvan sayısı, 1563'te 5260'a düşer.

Tablo VIII: Güvercinlik Kazâsı'nda Hayvancılık ve Arıcılıktan Alınan Vergiler (1526-1563)

Nâhiyeler	1526			1563		
	Âdet-i ağnâm	Koyun sayısı	RYAKYKÇ	Âdet-i ağnâm	Koyun sayısı	RYDYOÇK
Güvercinlik	9725	19450	175	1850	3700	4167
Tekak	1150	2300	-	240	480	313
Kargılık	4600	9200	500	540	1080	430
TOPLAM	15475	30950	675	2630	5260	4910

RYAKYKÇ: Resm-i yaylak-ağıl-kışlak-yatak-çayır-koru, **RYDYOÇK:** Resm-i yatak-duhan-yaylak-otlak-çayır-koru.

Kazâda hayvancılıkla ilgili faaliyetlerden bir diğer çeşidi ise arıcılıktır. Tahrir defterlerine *öşr-i kovan*, *resm-i kovan* veya *resm-i kewâre* olarak kaydedilen bu vergiden 1526'da 1277, 1563'te ise 2126 akçe öşür alınmıştır.

⁴⁸ BA TD 998, s.421.

⁴⁹ Hadiye Tuncer, *Osmanlı İmparatorluğu Arazi Kanunları*, Ankara 1963, s.6; Feridun Emecen, "Ağnam Resmî", *DİA, I*, İstanbul 1988, s.478.

⁵⁰ A. Akgündüz, "Maraş Sancağı Kanunnâmesi", *Kanunlar, VII*, s.174.

Tablo IX: Maraş Kazâsı'nda Arıcılıktan Alınan Vergiler (1526-1563)

Nâhiyeler	Resm-i Kovan	Resm-i Kivâre
Güvercinlik	382	1540
Tekak	500	340
Kargılık	395	246
TOPLAM	1277	2126

Hayvancılıkla ilgili alınan vergilere bakıldığı zaman 1526'da alınan vergi miktarının 1563'te büyük bir düşüş içinde olduğu görülür. Bu düşüş'te kazâ genelindeki aşiretlerin yerleşik hayata geçmelerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

D- Reâyâdan Alınan Vergiler

Timar sisteminin uygulandığı yerlerde *çift* veya *çiftlik* tasarruf eden çiftçiden yılda bir defa nakit olarak *çift resmi* alınmaktadır. Eğer reâyânın tasarruf ettiği toprak çiftin yarısı kadar ise nim *çift* yazılır, böylece çift için belirlenen verginin yarısını öderdi⁵¹. Yarım çiftten az yer tasarruf edenler dönüm resmi, hiç toprak tasarruf etmeyen veya nim çiftten az yer tasarruf eden reâyâyâ bennak denir ve bunlardan bennak resmi alınır⁵². Maraş Sancağı'nda resm-i çiftten 50, nim çiftten 25, bennakten 14, mücerreden 6 akçe vergi alınmıştır. Çift resmi olarak Güvercinlik'ten toplam 1526'da 11821 akçe, 1563'te ise 21521 akçe alınmıştır. 1563'te alınan çift resminin 15526 akçesi resm-i çift ve dönüm diye birlikte, 5995 akçesi ise resm-i dönüm olarak yazılmıştır. 1526 tahririnde kaydedilmeyen bennak ve mücerred resminden 1563'te kazâ genelinde, bennakten 11354 akçe, mücerreden ise 4050 akçe toplanmıştır.

Tablo X: 1563 Yılında Çift, Nim Çift, Bennâk ve Mücerredlerin Dağılımı

Nâhiyeler	Ç.	NÇ.	RÇD.	B.	RB	M.	RM
Güvercinlik	5	242	12426	518	7252	385	2310
Tekak	-	74	4270	94	1316	77	462
Kargılık	1	71	4825	199	2786	213	1278
TOPLAM	6	387	21521	811	11354	675	4050

Ç:çift, NÇ: nim çift, RÇD: resm-i çift-dönüm, B:bennâk, RB: resm-i bennâk, M:mücerred, RM: resm-i mücerred.

E- Diğer Vergiler

Yukarıda toplanan vergilerin dışında Güvercinlik kazâsında değişik isimler altında toplanan birtakım vergiler daha bulunmaktadır. Bunların bir kısmı sanayi

⁵¹ Ö.L. Barkan, "Çiftlik", *İA, III*, İstanbul 1993, s.392; H. İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s.32-41.

⁵² Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler", *AÜ DTCFD, S.V*, Ankara 1947, s.491.

faaliyetlerinden, bir kısmı pazar ve esnaftan, bir kısmı da değişik kalemlerden alınmıştır.

Bâd-ı Hevâ grubu olarak da adlandırılan, arûs, yava, deştbanî ve tapu resminden 1563'te Güvercinlik nâhiyesinden 10900, Tekak Nâhiyesi'nden 2816 ve Kargılık nâhiyesinden ise 4836 olmak üzere kazâ genelinden toplam 18552 akçe toplanmıştır.

Resm-i asiyâb değirmen resmi demektir ve değirmen, yıl içerisinde çalıştığı her ay için 5 akçe üzerinden, yıl boyu çalışandan 60, 6 ay çalışandan 30 ve 3 ay çalışan değirmenden 15 akçe alınır⁵³. 1526'da değirmen resminden 995 akçe tahsilât yapılırken, 1563'te ise 1740 akçe olmuştur.

Kazâ genelindeki sanayi ve ticari faaliyetler 1526 yılında oldukça az iken, 1563'te bu tür faaliyetlerin arttığı görülmektedir. Buna göre 1526'da sadece pazar kaydına rastlanırken, 1563'te ise pazar, kassablık, boyacılık, kassarlık⁵⁴ ve debbağlık (dericilik) faaliyetlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bâc-ı bazar'dan alınan vergi 1526'da 2000 akçe, 1563'te ise bâc-ı bazar, bâc-ı râh ve ihtisâb'dan toplam 14000 akçe alınmıştır. Boyahâneler; kumaşların boyandığı, ipliklerin ve dericilik sektöründeki ürünlerin renklendirildiği işletmelerdir. 1563'te boyahâne mukâtaasından 7379, hayvanların derilerinin işlendiği debbağhânedan 1000, kassârândan 1623, kassâbândan 500, hakk-ı âb'dan⁵⁵ 8349 ve mülk'lerden 50 akçe vergi alınmıştır. 1526'da hakk-ı âb'dan 3444, mülk'lerden 150 ve arsa'dan ise 200 akçe gelir elde edilmiştir.

Tablo XI: Güvercinlik Kazâsı'ndaki Vergi Toplamları 1526-1563

Verginin Adı	1526		1563	
	Vergi Toplamı	%	Vergi Toplamı	%
Öşr-i gallât	136742	43.58	195205	54.53
Öşr-i erzen	1852	0.59	19247	5.4

⁵³ Mustafa Sûdi, *Osmanlı Vergi Düzeni (Defter-i Muktesid)*, (Yayına Hazırlayan: M. A. Ünal), Isparta 1996, s.132; A. Akgündüz, "Celâl-zâde Kanunnâmesi II", *Kanunlar, VII*, s.291.

⁵⁴ Anlam olarak bez ağartıcı, çırpıcı, leke çıkarıcı olan kassarlıkla ilgili Maraş Sancak Kanunnâmesinde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ama bu verginin 1526 tarihli Musul Livası Kanunnâmesinde olduğunu görmekteyiz. Kassarlıkla ilgili kanunnâme maddesi şu şukildedir: "...Bundan evvel bir kaştanlık bezden altı mankur alınurmuş, bir mankur ve süllüs beğlik için, mâ'adâsı kendünün ücreti imiş. Hâliyâ beğliğe alınan bir mankur ve süllüs bid'at olmağın ref olundu. Ve düllbenden bir buçuk akçe alınurmuş ...", Ahmet Akgündüz, "Musul Sancağı Kanunnâmesi", *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukûkî Tablilleri, V*, İstanbul 1992, s.207-208.

⁵⁵ Su anlamına gelen âb'dan, Hakk-ı âb başlığı altında vergi alınmıştır. Ama bu vergi kaleminin ne için, ne oranda ve kimden, nereye alındığı ile ilgili gerek Alaüddeve Bey, gerekse Maraş Sancak Kanunnâmesinde ve diğer genel ve sancak kanunnâmelerinde açıklayıcı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu vergi kalemi muhtemelen eski Dulkadirli Beyliği döneminden kalan bir vergidir.

Öşr-i penbe	15874	5.05	15059	4.2
Öşr-i simsim	8414	2.68	444	0.12
Öşr-i meyve, bostan, bağ vb.	1075	0.34	4525	1.26
Öşr-i çeltik	113758	36.25	23699	6.7
Âdet-i ağnâm	15475	4.93	2630	0.7
Resm-i yaylak-kışlak-ağıl-yatak	675	0.21	4910	1.37
Resm-i kovan	1277	0.40	2126	0.6
Resm-i çift	11821	3.76	21521	6
Resm-i bennak	-	-	11354	3.17
Resm-i mücerred	-	-	4050	1.13
Resm-i asiyâb	995	0.31	1740	0.5
Bâd-ı hevâ (arus-yava vs.)	-	-	18552	5.2
Bâc-ı bâzâr ve ihtisâb	2000	0.63	14000	3.9
Kıst-ı Boyahâne	-	-	7379	2
Kıst-ı Kassârân	-	-	1623	0.45
Kıst-ı Kassâbân	-	-	500	0.1
Kıst-ı debbâğân	-	-	1000	0.27
Hakk-ı âb	3444	1.09	8349	2.33
Mülk	150	0.04	50	0.01
Arsa	200	0.06	0	
TOPLAM	313752	100	357963	100

F- Vakıflar ve Vakıf Eserleri

Vakıf, Türk-İslam memleketlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında VIII. asrın ortalarından XIX. asrın ortalarına kadar önemini koruyan dinî, hukukî ve sosyal bir müessesedir⁵⁶. Vakıf sistemi sayesinde Türk-İslam devletleri, şehirlerdeki ve diğer yerleşim birimlerindeki toplumun ihtiyacı olan sosyal ve kültürel müesseseleri, kendilerine büyük bir külfet getirmeden büyük oranda karşılamışlardır. Bu sistem, şehirlerin kurulup gelişmesinde mamur hale gelmesinde çok önemli fonksiyonlar icra etmiştir.

Güvercinlik Kazâsı'nda bulunan vakıflar ve vakıf eserleri ile ilgili elimizde teferruatlı bir vakıf defteri yoktur. Bundan dolayı, ancak 1563 tarihli tahrir defterinde yer alan bazı bilgilerden faydalanarak, kazâ genelinde hangi kültürel ve dinî eserlerin var olduğunu öğrenebilmekteyiz. Adı geçen tarihte, Güvercinlik kazâsında, Ergeni⁵⁷ ve Gümüşin⁵⁸ köylerinde bulunan iki cami, nerede olduğu tam olarak bilinmeyen Ali Ağa⁵⁹ Buk'ası⁶⁰, Til Güvercinlik köyünde veya

⁵⁶ Vakfın mahiyeti ve kökeni hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Fuad Köprülü, "Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü", *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1942, s.1-32; Bahaeddin Yediyıldız "Vakıf", *İA*, XII, Ankara 1993, s.153-172; Bahaeddin Yediyıldız, "Türk Kültür Sistemi İçerisinde Vakfın Yeri", *Vakıflar Dergisi*, XX, Ankara 1988, s.403-408; Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara 1995, s.19 vd.

⁵⁷ R. Yinanç- M. Elibüyük, *Maras I*, s.324, 349.

⁵⁸ R. Yinanç- M. Elibüyük, *Maras I*, s.377.

⁵⁹ Ali Ağa, Alaüddeve Bey'in önde gelen emirlerinden biri olup, Til Duman köyünün ½

civarında olması muhtemel olan Sultan Ahmed Beğ Zâviyesi⁶¹, Tut Alanı köyündeki zâviye⁶² ve Arslanlı Hanı⁶³ bulunmaktadır. Ne yazık ki, bu eserler ile ilgili tahrir defterinde ayrıntılı bilgi bulunmamakta, ancak bunların isimleri, hangi gelirler ile nerelerin vakfedildiği yer almaktadır.

Sonuç

Bütün bu bilgilerin ışığında, 1526 ve 1563 tarihli mufassal ve icmal defterlerin incelenip değerlendirilmesi sonucu, Güvercinlik kazâsı nüfusunun tamamen Türklerle meskûn olduğu anlaşılmaktadır. 1526 yılında nüfus büyük oranda konar-göçer hayatı yaşayan aşiretlerden oluşurken, 1563'te bu aşiretler önemli ölçüde yerleşik hayata geçmiş ve kazâ genelindeki köylere yerleşmiştir.

Güvercinlik kazâsının Güvercinlik, Tekak ve Kargılık adlı üç nâhiyesi bulunmakta ve bu nâhiyelerde 1526'da toplam 58 olan köy sayısının 1563'te %31'lik bir artışla 76'ya çıktığı ve bu köylerde 1526'da 196, 1563'te 2247 nefer yaşadığı ve toplam nefer sayısı içerisinde gayr-i müslim nüfusun olmadığı görülmektedir. 1526'daki nefer sayısına göre 1563'te nefer sayısının böyle büyük oranda artmasının en büyük sebebi, 1526'da kazâ genelinde adı geçen köyleri kışlak olarak kullanan Dulkadirli Ulusu'na mensup aşiretlerin konar-göçer hayat tarzlarını bırakarak 1563'te yerleşik hayatı benimsemeleridir.

Kazâda geçim 1526'da % 97,5, 1563'te ise %84,5 oranında tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Hayvancılığın 1526'da %5,5 olan oranı 1563'te %2,5'e düşerken sanayi ve ticârî faaliyetlerin 1526'da %1 olan oranı 1563'te yaklaşık %7,5'e çıkmıştır. Tarım ve hayvancılıktan vazgeçenlerin, geçim kapısı olarak kendilerini sanayi-ticârî faaliyetlerine yönelttiği söylenebilir. Sosyal ve kültürel yapı olarak kazâ genelinde 2 cami, 1 buk'a, 2 zâviye ve 1 han bulunmaktadır.

öşür geliri buraya vakfedildiği için, buk'anın da burada olması ihtimal dahilindedir. R. Yinanç- M. Elibüyük, *Maraş I*, s. XXXIV, 314, 349, 354.

⁶⁰ Buk'a: İslam ülkelerinde zâviye, türbe ve özellikle eğitim amacıyla kullanılan müesseselere buk'a denilmekte ve buk'alar genellikle medrese ile sıbyan mektebi arasındaki bir eğitim kurumunu ifade etmektedir. Anadolu'da bu tür kurumlara daha çok Antep, Maraş, Suriye, Filistin ve Mısır taraflarında rastlanmaktadır. Mehmet İpşirli, "Buk'a", *DİA*, VI, İstanbul 1992, s.386-387; R. Yinanç- M. Elibüyük, *Maraş I*, s.349.

⁶¹ R. Yinanç- M. Elibüyük, *Maraş I*, s.308.

⁶² R. Yinanç- M. Elibüyük, *Maraş I*, s.349.

⁶³ R. Yinanç- M. Elibüyük, *Maraş I*, s.325.

Kaynakça

A-Arşiv Malzemesi

1- Tahrir Defterleri: 402, 998, 101

2- Kamil Kepeci Tasnifi: Nr. 315.

B- Yayınlanmış Arşiv Malzemesi, Araştırma ve İncelemeler

Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tablilleri*, V, VII, İstanbul 1994.

Aköz, Alâaddin, *XVI. Asırda Karaman Kazâsı*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya 1992.

Altundağ, Şinasi, “Osmanlı İmparatorluğunun Vergi Sistemi Hakkında Kısa Bir Araştırma”, *AÜ DTCFD V/2*, Ankara 1947, s. 187-197.

Arıkan, Zeki, “XV-XVI. Yüzyıllarda Anadolu’da Çeltik Üretimi”, *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler*, (İstanbul 21-25 Ağustos 1989), Ankara 1990, s.477-481.

Barkan, Ö. Lütü, “Çiftlik”, *MEBİA*, III, İstanbul 1993.

Bayatlı, Nilüfer, *XVI. Yüzyılda Musul Eyaleti*, Ankara 1999.

Caferoğlu, Ahmet, “Türk Tarihinde ‘Nöker’ ve ‘Nöker-zâdeler’ Müessesesi”, *IV. Türk Tarihi Kongresi 10-14 Kasım 1948, Kongreye Sunulan Tebliğler*, Ankara 1952, s. 251-261.

Çağatay, Neşet, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, *AÜ DTCFD, V*, Ankara 1947, s. 483- 511.

Doğru, Halime, *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul 1992.

Doğru, Halime, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Sivribisar Nâhiyesi*, Ankara 1997.

Emecen, M. Feridun, “Ağnam Resmî”, *DİA*, I, İstanbul 1988.

Emecen, M. Feridun, *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara 1989.

Emecen, M. Feridun, “Çeltik”, *DİA*, VIII, İstanbul 1993.

Erdoğan, M. Akif, *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı (1522-1584)*, İzmir 1998.

Faroqî, Suraiya, “A map of Anatolian Friday Mosques (1520-1535)”, *Osmanlı Araştırmaları*, S.IV, İstanbul 1984.

Göyünç, Nejat, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Ankara 1991.

Güçer, Lütfi, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964.

Hinz, Walther, *İslam’da Ölçü Sistemleri*, (Çeviren: Acar Sevim), İstanbul 1990.

İnalçık, Halil, “Rice Cultivation and the Çeltikçi-Re’âyâ System in the Ottoman Empire”, *TURCICA*, S.14, Paris 1982, s.69- 141.

İnalçık, Halil, “Osmanlı Metrolojisine Giriş”, (Tercüme: Eşref Bengi Özbilen), *TDA*, S.73, İstanbul 1991, s.21- 50.

İnalçık, Halil “Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s. 31- 66.

İnan-İslamoğlu, Huricihan, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Köylü*, İstanbul 1991.

İnbaşı, Mehmet, *XVI. Y.Y. Başlarında Kayseri*, Kayseri 1992.

İpşirli, Mehmet, “Buk’a”, *DİA*, VI, İstanbul 1992.

Kılıç, Orhan, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Van (1548-1648)*, Van 1997.

Köprülü, Fuad, “Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü”, *Vakıflar Dergisi*, II, Ankara 1942, s.1-32;

Kurt, Yılmaz, “1572 Tarihli Adana Mufassal Tahrir Defterine Göre Adana’nın Sosyo-Ekonomik Tarihi Üzerine Bir Araştırma”, *Bellekten LIV/209*, Ankara 1990, s.179-211.

- Kurt, Yılmaz, *XVI. Yüzyıl Adana Tarihi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.
- Kütükoğlu, Mübahat, *XVI. Asırda Tavas Kazasının Sosyal ve İktisadî Yapısı*, İstanbul 2002.
- Mustafa Südi, *Osmanlı Vergi Düzeni (Defter-i Muktesid)*, (Yayına Hazırlayan: M. A. Ünal), Isparta 1996.
- Miroğlu, İsmet, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası*, Ankara 1990.
- Öz, Mehmet, *XV-XVI. Yüzyullarda Canik Sancağı*, Ankara 1999.
- Özdeğer, Hüseyin, “XVI. Yüzyıl Tahrir Defterlerine Göre Antep’in Sosyal ve Ekonomik Durumu”, *TDA*, S.16, İstanbul 1982, s.5- 115.
- Öztürk, Nazif, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara 1995.
- Sertoğlu, Mithat, “Ashab-ı Kehf (Mağara Yâraanı) Vakıflarına Dair Orijinal Bir Belge”, *Vakıflar Dergisi*, S.X, Ankara 1973
- Solak, İbrahim, *XVI. Asırda Maraş Kazası (1526-1563)*, Ankara 2004.
- Şahin, İlhan, *Yeni-İl Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İÜEF., İstanbul, 1980.
- Taştemir, Mehmet, *XVI. Yüzyılda Adıyaman (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadî Tarihi*, Ankara 1999.
- Tuncer, Hadiye, *Osmanlı İmparatorluğu Arazî Kanunları*, Ankara 1963.
- Ünal, M. Ali, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Ankara 1989.
- Ünal, M. Ali, *XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı*, Ankara 1999.
- Yediyıldız, Bahaeddin, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara 1985.
- Yediyıldız, Bahaeddin, “Türk Kültür Sistemi İçerisinde Vakfın Yeri”, *Vakıflar Dergisi*, XX, Ankara 1988, s.403-408.
- Yediyıldız, Bahaeddin, “Vakıf”, *İA*, XIII, Ankara 1993, s.153-172.
- Yinanç, Refet, - Elibüyük, Mesut, *Maraş Tahrir Defteri I (1563)*, Ankara 1988.
- Yörük, Doğan, *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Konya 2005.